

DOCUMENT MARC DE POSICIONAMENT EN RELACIÓ A LES EMPRESES I ELS DRETS HUMANS

1. La impunitat de les empreses transnacionals

Malgrat el reconeixement de la universalitat dels Drets Humans (DH), així com de la participació de la gran majoria dels països en el Sistema Internacional dels DH, els Estats tendeixen a limitar la seva responsabilitat a l'interior de les seves pròpies fronteres, la qual cosa implica un buit en la protecció real dels Drets a nivell internacional. Aquest fenomen resulta extrapolable al conjunt de Drets Econòmics, Socials i Culturals (DESC). Per la seva banda, les empreses transnacionals, en tant que actors clau en el procés de globalització, amb cada vegada més poder econòmic i polític, estan essent assenyalades de manera creixent per la violació sistemàtica i amb impunitat dels DH, així com per altres crims socials, econòmics i ambientals¹. Existeixen milers de Tractats de Protecció de les Inversions i de Lliure Comerç a nivell global que estableixen drets i marcs jurídics vinculants a favor de les empreses, mitjançant sistemes d'arbitratge en els quals aquestes poden denunciar als Estats (i sovint guanyen els casos). Aquests tractats permeten a la vegada el desmantellament o l'afebliment de les poques regulacions nacionals que protegeixen els DESC. En canvi, no existeixen instruments que obliguin a les transnacionals a respectar els DESC i el medi ambient. Tots aquests elements componen el que anomenem l'**Arquitectura de la Impunitat de les Transnacionals**².

Fins ara les Nacions Unides només han pogut establir una sèrie de principis rectors que, més enllà del seu contingut, són solament directrius voluntàries no vinculants. D'altra banda, el suport obert i constant dels governs a les empreses que s'internacionalitzen hauria de comportar també la responsabilitat d'una actuació professional de les mateixes. Ara bé, **res impedeix que un Estat pugui convertir en obligatoris per a les seves empreses els compromisos voluntaris que ja existeixen**³. Des de l'àmbit administratiu, els Estats tenen la possibilitat de crear un marc normatiu que estimuli l'aplicació de compromisos voluntaris per part de les empreses a l'exterior⁴. A més, un Estat pot assegurar-se que no dóna suport amb les seves polítiques o actes administratius a una empresa que vulnera els DH o el medi ambient. El cas del **Fons Sobirà Noruec**⁵ constitueix una bona il·lustració en

¹ Vegeu: <http://www.stopcorporateimpunity.org/?lang=es>

² Aquests elements són exposats i analitzats en profunditat en la publicació: Hernández Zubizarreta, J. (2009). Las empresas transnacionales y los derechos humanos. Historia de una asimetría normativa. De la responsabilidad social corporativa a las redes contrahegemónicas transnacionales. Bilbao: Hegoa

³ Vegeu: Pigrau, A. (2015). Acción exterior, empresas transnacionales y derechos humanos: marco jurídico general. Presentació a la Jornada de Formació Interna organitzada per Lafede.cat, Barcelona, 20 de febrer.

⁴ Per exemple, es poden establir incentius per a les empreses que acreditin el seu compliment; establir un sistema d'acreditació sobre el comportament de les empreses en relació als compromisos voluntaris; determinar sancions en el marc de la publicitat enganyosa per a qui al·legui el seu compliment sense acreditar-lo; establir etiquetes socials que garanteixin als consumidors, inversors i treballadors el comportament adequat de l'empresa en matèria de DH i medi ambient.

⁵ Vegeu: <http://etikkradet.no/en/>

aquest sentit. Disposa d'un consell d'ètica que analitza la possible complicitat en activitats considerades com no ètiques i recomana no invertir en empreses que incompleixen aquests criteris i/o que incorren en greus violacions dels DH.

Un altre exemple de control públic i prevenció es troba amb una **iniciativa de modificació de la Constitució Federal amb l'objectiu de comptar amb “transnacionals responsables”, llançada enguany per la societat civil de Suïssa**⁶. Obre la possibilitat de disposar de normes vinculants per a les transnacionals. Amb aquesta proposta els i les afectat/des per les empreses podrien demanar justícia davant els tribunals suïssos. La iniciativa estipula que les transnacionals suïsses hauran de respondre sobre les violacions dels DH i dels estàndards ambientals comesos per les seves filials, o bé per societats que controlen a l'exterior de Suïssa. Un fet important també és que amb la Iniciativa s'atorga al Govern d'aquest país el deure de vetllar perquè l'economia suïssa (que inclou les empreses) respecti els DH i el medi ambient. Al cor d'aquesta Iniciativa es troben els principis de “deguda diligència” de la OCDE⁷ i els Principis Directors de les Nacions Unides⁸.

Queda clar que cal un marc internacional basat en instruments legalment vinculants perquè puguin regular-se i sancionar-se les accions il·legals de les corporacions transnacionals. Una oportunitat es va donar a conèixer durant la 26a sessió del Consell de DH de l'ONU a Ginebra el juny de 2014. En aquesta ocasió l'Equador i Sud-àfrica van presentar una **Resolució per a “la creació d'un grup de treball inter governamental amb el mandat d'elaborar un instrument internacional legalment vinculant que obligui les grans transnacionals i a altres inversors a complir les normes que protegeixen els DH”**, que va ser finalment aprovada sota el nom de A/HRC/26/L.22/Rev.1, amb 20 vots a favor i 14 en contra⁹. Van votar en contra Estats Units i els països de la UE. És important recordar que aquest és el fruit del treball de la Campanya per desmantellar el poder de les transnacionals i posar fi a la seva impunitat¹⁰, on estan actives diverses entitats membres de Lafede, i que compta amb el suport d'un equip de persones expertes en el Sistema Internacional dels DH. La Campanya es va articular estretament amb l'Aliança pel Tractat¹¹, que agrupa 610 organitzacions i 400 persones de 95 països. El procés serà llarg, però el grup de treball intergovernamental que començarà a elaborar l'instrument vinculant ja s'ha activat el 2015 i tant l'Aliança com la Campanya seguiran de molt a prop la seva evolució.

2. El Tractat dels Pobles, una resposta ferma en xarxa de la societat civil internacional

Des de fa temps nombrosos moviments i organitzacions socials denuncien la vulneració sistemàtica dels DH per part de les Empreses Transnacionals (ETN), de la mateixa manera que elaboren propostes per revertir les situacions d'injustícia. Dins les nombroses propostes existents cal sobresortir el **Tractat**

⁶ Vegeu: <http://konzern-initiative.ch/de-quoi-il-s-agit/texte-initiative/?lang=fr>

⁷ Vegeu: <http://www.oecd.org/daf/inv/mne/MNEguidelinesESPANOL.pdf>

⁸ Aquesta “diligència” s'integra dels tres elements següents: la identificació dels riscos, l'actuació conseqüent amb aquesta identificació i la rendició de comptes de l'anàlisi i de les mesures adoptades. Així mateix, s'assumeix que l'entitat que controla una empresa té l'obligació d'assumir els riscos lligats a les activitats de l'empresa.

⁹ La Resolució pot ser consultada a: http://ap.ohchr.org/documents/dpage_e.aspx?si=A/HRC/26/L.22/Rev.1

¹⁰ Vegeu: <http://www.stopcorporateimpunity.org/>

¹¹ Vegeu: <http://www.treatymovement.com>

Internacional dels Pobles pel Control de les Empreses Transnacionals (TIP), que ha estat redactat per la [Campanya per Desmantellar el poder de les Transnacionals i posar fi a la seva impunitat](#). L'objectiu del mateix és aconseguir que les ETN estiguin obligades a sotmetre's a normes i regles de protecció dels DH. El TIP és fruit de l'experiència acumulada al llarg dels anys per prop de dos-cents col·lectius d'arreu del món que agrupen nombroses organitzacions socials, sindicals, de tribunals d'opinió, així com les pròpies comunitats afectades per les vulneracions de les ETN. Actualment, els continguts finals d'aquest instrument polític es troben en un procés de consulta global entre totes les parts.

En aquest moment del procés el document jurídic del TIP defensa que les ETN han de reconèixer que els principis dels DH i de l'interès públic estan per damunt de qualsevol interès econòmic privat. Per això, s'hauran d'abstenir de tot acte de col·laboració -econòmic, financer o de serveis- amb altres entitats, institucions o persones que cometin violacions dels DH. D'altra banda, exigeix que les ETN respectin els drets civils, polítics, socials, econòmics, culturals i mediambientals. També defensa que les ETNs compleixin amb les seves obligacions fiscals per tal que els Estats puguin desenvolupar polítiques públiques socials universals per a les seves poblacions. Així mateix, el TIP veu necessari que les ETN no cometin actes -ni siguin còmplices, col·laboradores, instigadores, inductores, ni encubridores- que constitueixin crims de guerra, crims de lesa humanitat, genocidi, tortura, desaparicions forçoses, treball forçós o obligatori, presa d'ostatges, desplaçaments, execucions sumàries o arbitràries i violacions del Dret Internacional Humanitari. Alhora, demana que les empreses respectin els drets de les dones, així com que adoptin un compromís per abstenir-se a recórrer al treball forçós i al treball infantil. També que proporcionin un entorn laboral segur i saludable; pagar una remuneració que garanteixi una vida digna a treballadors i treballadores, garantir la llibertat sindical, així com el reconeixement efectiu a la negociació col·lectiva i el dret a vaga. El TIP també demana que les ETN es responsabilitzin dels passius ambientals, de manera que indemnitzin al pobles i comunitats afectades pels danys que hagin causat i, en el seu cas, reparar-los restituint el medi ambient a les condicions prèvies a la intervenció. D'altra banda, el TIP demana que les ETN respectin els drets territorials dels pobles indígenes i la propietat sobre tots els recursos naturals dels seus territoris. Així mateix, demana que les ETNs respectin els drets de consulta i participació de les comunitats afectades en qualsevol projecte que estigui o vulgui participar una ETN.

3. Davant aquesta realitat, què demanem des de la societat civil catalana?

En els darrers mesos el Parlament de Catalunya i el Govern de Catalunya, empesos per les mobilitzacions i les demandes de part de la societat civil catalana, han expressat de forma reiterada la seva voluntat de vetllar perquè els DH siguin respectats arreu del món per part de tots els actors catalans que actuen més enllà de les nostres fronteres. En efecte, el passat mes de desembre el Parlament va aprovar la **Llei 16/2014, del 4 de desembre, d'acció exterior i de relacions amb la Unió Europea**. D'altra banda, el passat 22 d'abril va aprovar el **Pla Director de Cooperació al Desenvolupament 2015-2018**. Finalment, a la reunió del Consell de Executiu del 26 de maig es va aprovar el **Pla Estratègic d'Acció Exterior i de Relacions amb la Unió Europea 2015-2018**, que es contemplava a l'article 15 de la Llei d'Acció Exterior. Tots tres textos defensen la necessitat de protegir els DH.

Així, la **Llei 16/2014, del 4 de desembre, d'acció exterior i de relacions amb la Unió Europea**¹² promou la defensa de la pau, els DH i el desenvolupament humà sostenible (article 4, punt f), així com la garantia de la coherència de les accions de promoció de la internacionalització econòmica de Catalunya amb els Principis rectors de les Nacions Unides sobre les empreses i els DH, vetllant sempre pel respecte als DH en qualsevol acció que es dugui a terme (article 12. 2. e). Aquest sentir de la Llei també queda recollit en els seus articles 13, 26.c., 27, 34 i 36, on es reconeix la necessitat de dur a terme polítiques de promoció i de reconeixement de les organitzacions socials que duen a terme tasques en àmbits com són el desenvolupament humà sostenible, la cooperació i ajut al desenvolupament, foment de la pau i defensa dels DH, així com de cohesió social en aquells països on s'operi. De la seva banda, el **Pla Director de Cooperació al Desenvolupament 2015-2018** considera la defensa, la protecció i la garantia dels DH, individuals i col·lectius, l'eix principal de la seva acció en matèria de cooperació al desenvolupament. Per últim, el **Pla Estratègic d'Acció Exterior**, dins el seu tercer objectiu estratègic, contempla la construcció d'una política pública coherent i cohesionada, vetllant per la integració de l'enfocament de foment de la cultura de pau i la defensa dels DH a totes les polítiques i intervencions en matèria d'acció exterior de Catalunya.

En coherència a aquesta voluntat expressada des de les més altes institucions del país, i amb l'objectiu de garantir que les activitats de les empreses catalanes que operen en aquells països on també ho fa la cooperació catalana siguin coherents amb els principis que defensen, demanem que es defineixin els següents **mecanismes de control i supervisió**:

Dins l'àmbit d'actuació català:

- Crear un **observatori o centre d'estudis públic** que tingui la capacitat d'emetre informes independents sobre els impactes de la inversió catalana a l'exterior en quan a la salvaguarda dels DH, la promoció de la pau i el desenvolupament humà sostenible. Alhora, també haurà de poder fer seguiment de les denúncies presentades per les poblacions afectades per les pràctiques de les transnacionals. Aquest haurà de ser un observatori independent i públic i haurà de comptar amb la participació d'ONGs, moviments socials, sindicats i les comunitats potencialment afectades.
- Assegurar que la **promoció de la internacionalització de l'economia catalana** incorpora el respecte dels DH, de la cultura de la pau i del medi ambient com una **norma d'obligat compliment** a l'hora de donar suport a una empresa per la seva acció exterior.
- De la mateixa manera, augmentar els **estandars dels plec de contractació de serveis** per les empreses privades, així com els **requisits** necessaris perquè puguin obtenir **subvencions públiques**, a fi i efecte de garantir que les empreses respecten els DH, els drets econòmics, socials, culturals i mediambientals arreu on operen. En el cas d'evidències d'incompliment, fer públic el nom de les empreses per garantir que no tornen a rebre cap suport públic.
- Comprometre a les **Delegacions del Govern, els Centres de Promoció de Negocis d'ACCIÓ i a les oficines de l'Agència Catalana de Turisme** que estan distribuïdes arreu del món a disposar d'un **codi ètic** de protecció dels DH i de promoció de la pau que sigui d'obligat compliment tant per les empreses catalanes que operen en els països on són presents, així com per a les seves filials, proveïdores i subcontractistes.

---

¹² El passat 14 d'abril el Tribunal Constitucional va suspendre cautelarment alguns dels seus articles. En concret de l'1 al 9, el 26 i del 29 al 38. Això significa que encara és vigent l'article 12 en què es demana la coherència en la promoció de la internacionalització de les empreses catalanes amb el respecte dels DH.

- Garantir que en totes les **delegacions comercials de promoció de la internacionalització de l'economia catalana** que es duen a terme des del Govern de la Generalitat s'incorporen experts/es en protecció dels DH, dels drets econòmics, socials i culturals i del foment de la pau, a fi i efecte que siguin tinguts en compte.

- Valorar la possibilitat que el **Síndic de Greuges interpreti l'abast de les seves competències d'acord amb la Llei d'Acció Exterior** amb l'objecte d'incorporar el seguiment de la Generalitat de Catalunya en tasques de supervisió sobre l'impacte de les empreses catalanes en els DH, els drets econòmics, socials, culturals i mediambientals a l'exterior i, en el seu cas, pugui fer algun tipus de seguiment directe.

En l'àmbit d'acció internacional:

- Promoure la creació d'un **observatori d'empreses que actuen més enllà de les seves fronteres** encarregat d'analitzar, investigar i inspeccionar les seves pràctiques sobre el terreny per garantir que es protegeixen els DH i la pau. Aquest centre hauria d'estar adherit a les Nacions Unides i gestionat de manera tripartita entre governs, moviments socials i sindicals.

- Promoure i donar suport a qualsevol iniciativa internacional en què participa el Govern de la Generalitat per **eliminar definitivament els paradisos fiscals**, ja que aquests són refugi de capitals que provenen de la violació dels DH i dels conflictes armats.

- Donar suport a la creació d'un **tribunal internacional d'empreses transnacionals i DH** encarregat de tutelar i executar les sentències que demostrin violació dels DH i la perpetuació de conflictes armats per part de les empreses. Aquest tribunal haurà de garantir que les persones i comunitats afectades tinguin accés a una instància judicial internacional independent per a l'obtenció de justícia per violacions dels drets civils, polítics, socials, econòmics, culturals i mediambientals. També serà l'encarregat d'acceptar, investigar i jutjar les denúncies interposades contra les empreses transnacionals, Estats i institucions internacionals econòmic - financeres per violacions de DH i per la responsabilitat civil i penal de crims econòmics, corporatius i ecològics internacionals. En cas que les denúncies acompanyin indicis de veracitat, es produiria la inversió de la càrrega de la prova; és a dir, serien les empreses les que estarien obligades a provar que no han comès violacions de drets civils, polítics, socials, econòmics, culturals i/o mediambientals. Les sentències i sancions d'aquest tribunal seran executives i d'obligat compliment.